

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Гаврілової Людмили Гаврилівни

на дисертаційну роботу Яцишин Анни Володимирівни

«Теоретико-методичні основи використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту», поданої на здобуття

наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю

13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті

1. Актуальність теми дисертаційної роботи.

В сучасних умовах цифрової трансформації суспільства для проведення наукових досліджень застосування ІКТ є важливим допоміжним інструментом, а в деяких випадках і основним засобом. Сьогодні ІКТ забезпечують та підтримують всі напрямки наукової діяльності, адже включають у себе широкий набір інструментального супроводу та власних сервісів. Опанування якими є важливим для забезпечення інформаційно-аналітичної підтримки наукової діяльності та впровадження наукових результатів у практику. Завдяки удосконаленню ІКТ значно скоротився час пошуку інформаційних ресурсів для освітніх цілей і проведення наукових досліджень, для цього достатньо мати доступ до мережі Інтернет. Вміння віднайти потрібний і достовірний матеріал є важливою складовою цифрової, інформаційно-аналітичної та інформаційно-дослідницької компетентності і, особливо вченого, аспіранта та докторанта. Науковці мають опанувати особливості роботи з цифровими відкритими системами, навчитися використовувати їх сервіси для організації і проведення наукових досліджень. Це у свою чергу вплине на якість наукової роботи та зниження часових витрат. Також актуальним є добір інструментарію для забезпечення умов щодо швидкого обміну відомостями і даними, їх аналіз й синтез, оцінювання та моніторинг результатів діяльності вчених чи наукових колективів. У світі глобальної цифрової трансформації різних галузей знань для дослідників постає необхідність отримувати якісні та кількісні дані про результати наукових досліджень, швидко ділитись власними науковими доробками,

публікувати отримані наукові результати у відкритому доступі, отримувати зворотній зв'язок від колег та громадськості та ін.

У дослідженні окреслена важлива проблем, яка полягає в необхідності обґрунтування теоретико-методичних основ використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів, що враховує сучасні вимоги цифрової трансформації суспільства та важливість розвитку цифрової, інформаційно-аналітичної та інформаційно-дослідницької компетентностей аспірантів і докторантів, як майбутніх фахівців, що будуть забезпечувати цифровізацію освіти і науки на різних рівнях їх організації. Потреба у розробленні нового напрямку науково-педагогічних досліджень, у пошуку підходів, обґрунтуванні методичних систем, моделей, методик, умов використання цифрових систем у підготовці наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації спричинила вибір теми дослідження, що є актуальною як з позицій наукової затребуваності, так і в контексті потреб цифровізації освіти і науки України.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.

У дисертації Яцишин Анни Володимирівни з належною науковою аргументацією визначено предмет, об'єкт, мету та завдання дослідження, викладено теоретичні положення, що становлять методологічну основу розкриття обраної теми.

Відповідно до мети дослідження, яка полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробленні науково-методичної системи використання відкритих цифрових систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту, дисертанткою було поставлено й виконано низку завдань, зокрема досліджено зарубіжні та вітчизняні практики підготовки аспірантів і докторантів в умовах цифрової трансформації суспільства; обґрунтовано та досліджено організаційно-педагогічні умови та досвід підготовки аспірантів і докторантів з інформаційно-комунікаційних технологій в освіті; здійснено

добір та описано специфіку застосування сервісів цифрових відкритих систем для організації підготовки та проведення досліджень аспірантами і докторантами з наук про освіту; визначено критеріальні характеристики та рівні розвитку цифрової, інформаційно-аналітичної, інформаційно-дослідницької компетентностей аспірантів і докторантів; обгрунтовано та побудовано моделі: цифровізації підготовки аспірантів і докторантів з наук про освіту в ЗВО/науковій установі; використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту; використання цифрових відкритих систем для розвитку цифрової, інформаційно-аналітичної та інформаційно-дослідницької компетентності аспірантів і докторантів з наук про освіту; розроблено основні компоненти науково-методичної системи використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту, експериментальним шляхом перевірено її педагогічну доцільність та ефективність; розроблено рекомендації щодо використання цифрових відкритих систем для виконання наукових досліджень та підготовки аспірантів і докторантів.

Використані у дослідженні методи, а саме аналіз, систематизація, узагальнення, метод нарративу, біографічний аналіз та систематизація, наукометричний аналіз, контент-аналіз спеціалізованих сайтів, інформаційно-аналітичних порталів, наукометричних баз даних, електронних бібліотек, офіційних сайтів та сторінок у електронних соціальних мережах ЗВО й наукових установ; моделювання, анкетування, тестування, бесіди, опитування, комплекс обсерваційних методів (аналіз продуктів діяльності та психолого-педагогічне спостереження), комплекс навчальних методів (тренінг, майстер-клас, «мозкові штурми», «перевернуте навчання», міні-лекції, виконання індивідуальних та групових проєктів, підготовка презентацій, аналіз ситуацій та ін.), педагогічний експеримент, методи математичної статистики забезпечили перебіг дослідження на всіх його етапах, дозволили зробити обгрунтовані теоретичні та емпіричні висновки й узагальнення.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані А. В. Яцишин, ґрунтуються на глибокому аналізі наукової літератури, опрацюванні значної кількості емпіричного матеріалу (список використаних джерел містить 691 найменування, з них 150 іноземною мовою).

Дисертаційна робота має чітку структуру, розділи є завершеними та взаємопов'язаними. Загальні висновки дисертаційної роботи та висновки за розділами відображають результати проведеного дослідження. Отже, в цілому можна констатувати їх аргументованість та завершеність.

3. Наукова новизна та теоретичне значення отриманих наукових результатів.

Аналіз змісту дисертації А. В. Яцишин свідчить про її концептуальність, доказовість і перспективність, про наявність наукової новизни і теоретичного значення у положеннях та одержаних результатах дослідження, які подано в дисертації та авторефераті. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* здійснено цілісне дослідження проблеми використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту; визначено етапи становлення та розвитку системи підготовки фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій в освіті та організаційно-педагогічні умови цифровізації підготовки аспірантів і докторів у закладах вищої освіти/науковій установі; теоретично обґрунтовано та розроблено науково-методичну систему використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту, модель цифровізації підготовки аспірантів і докторантів з наук про освіту у закладах вищої освіти/науковій установі, модель використання цифрових систем для розвитку цифрової, інформаційно-аналітичної та інформаційно-дослідницької компетентностей аспірантів і докторантів з наук про освіту, структурну модель використання цифрових систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту; узагальнено і систематизовано досвід підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для цифровізації освіти і

науки України; обґрунтовано напрями використання цифрових систем для розбудови іміджу аспірантів і докторантів; обґрунтовано роль наукової школи академіка Бикова В.Ю. у підготовці фахівців для цифровізації освіти і науки України; описано та систематизовано досвід застосування сервісів цифрових систем для управління діяльністю Рад молодих вчених; *уточнено*: зміст понять «інформаційно-дослідницька компетентність аспірантів і докторантів» та «інформаційно-аналітична компетентність аспірантів і докторантів»; критерії (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, оцінно-рефлексивний), відповідні показники та рівні (низький, середній, високий) розвитку цифрової, інформаційно-аналітичної та інформаційно-дослідницької компетентностей аспірантів і докторантів; *удосконалено*: змістове наповнення та операційний компонент навчальних дисциплін освітньо-наукової програми підготовки майбутніх докторів філософії з наук про освіту; змістове наповнення семінарсько-тренінгових занять для аспірантів, докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників щодо застосування цифрових систем для проведення наукових досліджень.

Відзначимо й *подальший розвиток*: теоретичних та методичних основ підготовки і підвищення кваліфікації кадрів інформатизації освіти та організаційно-педагогічних проблем розробки і використання цифрових систем інформаційно-методичного забезпечення освітньо-наукового процесу і підтримки наукових досліджень; підходів до аналізу сучасної системи підготовки кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру і докторантуру (якість освітньо-наукових програм; компетентності майбутнього доктора філософії; якість наукового керівництва; якісна інфраструктура; якість рукописів дисертаційних робіт і публікацій; якісне середовище для обговорення і оцінювання результатів дисертаційних досліджень).

4. Значення отриманих результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.

Практична цінність отриманих А. В. Яцишин результатів підтверджується їх упровадженням (довідки у додатках до дисертації) у роботу закладів вищої освіти та наукової установи.

Безперечним надбанням дисертантки є впровадження в практику роботи закладів вищої освіти та наукової установи основних компонентів науково-методичної системи використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту.

Важливим є те, що авторкою розроблено:

- *для наукових і науково-педагогічних працівників, які забезпечують процес підготовки аспірантів і докторантів:* методики, як складник науково-методичної системи використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту (використання цифрових систем для виконання науково-дослідної діяльності, використання хмарних сервісів Google у підготовці аспірантів і докторантів, використання соціальних мереж для організації та інформаційної підтримки наукових-масових заходів) та технологію використання цифрових систем і технологій для управління діяльністю Рад молодих вчених; методичні посібники «Інформаційно-аналітична підтримка педагогічних досліджень на основі електронних систем відкритого доступу» та «Відкриті електронні науково-освітні системи у науково-дослідній діяльності»; словники «Електронні науково-освітні системи у науковій та науково-педагогічній діяльності», «Використання електронних відкритих систем для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень»;

- *для аспірантів:* навчально-методичні комплекси дисциплін в освітньо-науковій програмі підготовки майбутніх докторів філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка: «ІКТ в освіті та наукових дослідженнях», «Наукові основи використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті» та «Цифрові системи у науково-дослідній діяльності»;

- *для аспірантів і докторантів*: здійснено добір та укладено переліки цифрових відкритих систем, що доцільно застосовувати для виконання наукових досліджень; процедуру професійного становлення і самоосвіти доктора філософії/доктора наук; методичні посібники «Відкриті електронні науково-освітні системи у науково-дослідній діяльності» та «Інформаційно-аналітична підтримка педагогічних досліджень на основі електронних систем відкритого доступу»; словники «Електронні науково-освітні системи у науковій та науково-педагогічній діяльності», «Використання електронних відкритих систем для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень» та «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті»; програми 6 семінарсько-тренінгових занять та 4 майстер-класів з метою розвитку їх цифрової, інформаційно-дослідницької та інформаційно-аналітичної компетентностей; електронний освітній ресурс «Інформаційно-аналітичний портал «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті» (<https://ict-education.org.ua>);

- *для управлінського та адміністративного персоналу закладів вищої освіти/наукової установи*: процедуру розробки і реалізації стратегії підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для цифровізації освіти і науки; методичні рекомендації «Використання електронних науково-освітніх систем у підготовці та підвищенні кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників» та «Створення та технічна підтримка електронної бібліотеки установи НАПН України»; схема забезпечення процесу управління підготовкою та атестації аспірантів із застосуванням цифрових систем і технологій; рекомендації щодо поетапної реалізації науково-методичної системи використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту.

Основні положення дисертаційного роботи Яцишин Анни Володимирівни можуть бути використані у закладах вищої освіти і наукових установах: для удосконалення змістового та операційного компоненту навчальних дисциплін ОНП підготовки майбутніх докторів філософії; для

розробки та вдосконалення навчально-методичних посібників і рекомендацій; під час підготовки аспірантів і докторантів; у процесі підвищення кваліфікації професорсько-викладацького та адміністративно-управлінського персоналу щодо застосування цифрових систем для виконання наукових досліджень і організації процесу підготовки кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру і докторантуру. Рекомендації сформульовані у дослідженні можна застосувати для самоосвіти аспірантів і докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників та для управлінців ЗВО і наукових установ.

Результати цієї частини наукового дослідження мають велике практичне значення і свідчать про професіоналізм і велику працездатність дисертантки. А всі обґрунтування і висновки мають практикоорієнтований характер, що становить окрему вимогу до докторських досліджень в галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка.

5. Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях.

Результати дисертаційної роботи відображено у 103 опублікованих наукових працях (серед яких 14 статей у виданнях, що індексуються Scopus та WoS), із них – 6 монографій (1 одноосібна); 2 посібника (у співавторстві), 24 статті у наукових фахових виданнях України, 7 статей у зарубіжних виданнях, 14 статей в інших наукових виданнях, 44 тез доповідей у матеріалах конференцій, 3 словники, 2 методичних рекомендацій.

Виконане дослідження здійснювалось протягом 9 років (2012-2020 рр.) і відрізняється широкою апробацією його результатів на 82 масових наукових заходах різних рівнів, а саме: 19 міжнародних конференцій, 7 міжнародних семінарів, 39 всеукраїнських конференцій, 17 всеукраїнських семінарів та круглих столів.

6. Оцінка мови і стилю дисертації та автореферату.

Текст дисертації ідентичний змісту автореферату, відповідає спеціальності 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті, за якою вона подана до захисту. Аналіз дисертації, автореферату, публікацій Яцишин Анни Володимирівни засвідчив, що поставлені у дослідженні завдання виконано на належному якісному рівні.

Рукопис дисертації та автореферат написані літературною українською мовою в науковому стилі, з використанням відповідної термінології. В авторефераті чітко та повно відображений зміст і наведено основні положення дисертаційного дослідження та висвітлено отримані наукові результати.

7. Дискусійні положення та зауваження до рукопису дисертації та автореферату.

Оцінюючи зміст і структуру дисертаційної роботи Яцишин Анни Володимирівни загалом позитивно, необхідно зробити певні зауваження та вказати на деякі положення дисертаційної роботи, що вважаються дискусійними:

1. Виокремлені дисертанткою суперечності можна було б об'єднати та більш чітко вказати ті суперечності, що наштовхнули авторку на вибір теми дисертаційної роботи і спонукали до розв'язання відповідної наукової проблеми.

2. Відзначаючи позитивно дисертацію Яцишин Анни Володимирівни, хочемо відмітити, що робота виграла б, якби були більше конкретизовані організаційно-педагогічні умови підготовки аспірантів і докторантів як майбутніх фахівців для цифровізації освіти і науки.

3. У дисертації вказано, що було виконано аналіз навчальних планів, освітньо-професійних та освітньо-наукових програм «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті», проте у додатках наведено тільки матеріали Національного університету біоресурсів і природокористування України,

Київського університету імені Бориса Грінченка та Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Варто було такий аналіз виконати більш ретельніше.

4. Доцільно було б включити у додатки програму семінарів-тренінгів для наукових та науково-педагогічних працівників, про які зазначено як складник практичної значущості роботи.

5. Бажано було б у висновках до дисертації або в окремому підрозділі дослідження згрупувати та подати більш детальніше рекомендації для Міністерства освіти та науки України, Національної академії педагогічних наук України, закладів вищої освіти та наукових установ (професорсько-викладацького та управлінського персоналу, аспірантів і докторантів), які у рукописі дисертації наведено в різних розділах.

6. У загальних висновках до дисертації занадто коротко вказано про основні критерії добору цифрових відкритих систем, що доцільно застосовувати для виконання науково-дослідної роботи та для підготовки аспірантів і докторантів. Дисертаційна робота виглядала б більш привабливішою, якби ці критерії були наведені з відповідними показниками (що представлено у Розділі 3, таблиця 3.1).

7. У рукописі дисертації та авторефераті мають місце недоліки стилістичного та синтаксичного характеру. Авторка використовує багато складних і великих речень, що погіршує сприйняття викладеного матеріалу.

Наголосимо, що зроблені зауваження та побажання не знижують наукової цінності проведеного дослідження. Висновки та отримані наукові результати засвідчують, що дисертантка в повному обсязі виконала поставлені завдання.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Яцишин Анни Володимирівни є завершеною, цілісною, фундаментально-прикладною науковою працею, що має наукову новизну, теоретичне і практичне значення та обґрунтовані висновки.

Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційна робота Яцишин Анни Володимирівни на тему «Теоретико-методичні основи використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту» визначає напрями подальших досліджень у галузі використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, отримані результати мають суттєве значення для педагогічної науки і практики, відповідає вимогам пп. 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами і доповненнями), а її авторка – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри теорії і практики
початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Л.Г. Гаврілова

Підпис Л. Г. Гаврілової засвідчую
начальник відділу кадрів ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Є. С. Сілін